

nacionalna **kriminološka** konferenca

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije

Urednik:
Gorazd Meško

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

1973–2013
2003–2013

Univerza v Mariboru

FAKULTETA ZA VARNOSTNE VEDE

Kotnikova ulica 8
1000 Ljubljana, Slovenija
www.fvv.uni-mb.si

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

*Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času
ekonomske krize – kriminološke refleksije*

ZBORNIK POVZETKOV

Univerza v Mariboru,
Fakulteta za varnostne vede

Ljubljana, 17. april 2013

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije

Izdajatelj

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede
Kotnikova 8, Ljubljana.

Urednik

Gorazd Meško

Oblikovanje in prelom

Katja Eman
Aleš Bučar-Ručman
Maja Jere

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

343.3/.7(082)(0.043.2)

NACIONALNA kriminološka konferenca z mednarodno udeležbo (2013 ; Ljubljana)

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize - kriminološke refleksije
[Elektronski vir] : zbornik povzetkov / Nacionalna kriminološka konferenca, Ljubljana, 17. april 2013 ;
[urednik Gorazd Meško]. - El. zbornik. - Ljubljana : Fakulteta za varnostne vede, 2013

Način dostopa (URL): <http://www.fvv.uni-mb.si/nkk2013/povzetki.html> . - Opis vira z dne 11. 3. 2013

Način dostopa (URL): <http://www.fvv.uni-mb.si/nkk2013/zbornik.pdf>

ISBN 978-961-6821-35-3 (pdf)

1. Gl. stv. nasl. 2. Meško, Gorazd

266067456

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije

PROGRAMSKO-ORGANIZACIJSKI ODBOR

Vodja

Gorazd Meško, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru

Člani

Maja Jere, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru

Aleš Bučar-Ručman, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru

Katja Eman, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru

Nacionalna kriminološka konferenca *Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije* je konferenca, ki jo letos organizira Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. Pri izbiri tematike smo v programsko-organizacijskem odboru želeli zbrati prispevke, ki obravnavajo tematiko ekonomske krize v Evropi in Sloveniji ter njen vpliv na kriminaliteto, nered in družbeno nadzorstvo. Poleg raziskovalcev s področja kazenskega prava, kriminologije in varnostnih ved prispevke predstavljajo tudi doktorski študenti Varstvoslovja, ki so pri predmetu *Kriminaliteta, varnost in družbeni red* obravnavali teme, ki so povezane s tematiko letošnje kriminološke konference. Zahvaljujemo se avtorjem prispevkov, predvsem pa smo veseli, da kot avtorji in soavtorji sodelujejo podiplomski in dodiplomski študenti Pravne fakultete v Ljubljani in Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Prepričani smo, da bo tudi letošnja nacionalna kriminološka konferenca uspešna, kot so bile vse predhodne.

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije

KAZALO

KAZALO.....	5
PROGRAM KONFERENCE.....	6
POVZETKI PRISPEVKOV.....	8
<i>Alenka Šelih: Poskus razlage kriminalitete v tranzicijskih državah Srednje in Vzhodne Evrope.....</i>	<i>9</i>
<i>Benjamin Flander: Kriza (kriminološke) refleksije?.....</i>	<i>10</i>
<i>Zoran Kanduč: Družbeno nadzorstvo in razredni boj.....</i>	<i>11</i>
<i>Gorazd Meško, Katja Eman in Maja Jere: Kratka razprava o legitimnosti institucij formalnega družbenega nadzorstva v času družbenoekonomske krize v Sloveniji.....</i>	<i>12</i>
<i>Matjaž Jager: Notranja protislovja kazenskoprnega odzivanja na gospodarsko kriminaliteto v postmodernem kapitalizmu.....</i>	<i>13</i>
<i>Bojan Dobovšek in Boštjan Slak: Finančna kriza in finančna kriminaliteta.....</i>	<i>14</i>
<i>Katja Eman: Vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji – ko pomanjkanje finančnih sredstev spodbudi ogrožanje okolja.....</i>	<i>15</i>
<i>Tanja Ahčan: Vloga državnih regulatorjev in nadzornikov pri preprečevanju in odkrivanju finančne kriminalitete.....</i>	<i>16</i>
<i>David Smolej: Učinkovitost policistov pri preiskovanju kaznivih dejanj v času ekonomske krize.....</i>	<i>17</i>
<i>Rok Pičinin: Delo policije na demonstracijah.....</i>	<i>18</i>
<i>Lana Cvikel, Ana Oštir in Matjaž Ambrož: Slovensko zaporsko pravo v luči judikature Evropskega sodišča za človekove pravice.....</i>	<i>19</i>
<i>Igor Bernik: Finančna kriza, mladi in kibernetična kriminaliteta.....</i>	<i>20</i>
<i>Aleksandar Ilievski: Vpliv gospodarske krize na kibernetično kriminaliteto z vidika teorije rutinskih aktivnosti.....</i>	<i>21</i>
<i>Kaja Prislan: Vpliv spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov.....</i>	<i>22</i>
AVTORSKO KAZALO.....	23

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije

PROGRAM KONFERENCE

Moderator: prof. dr. Gorazd Meško

9.30–10.30 Sekcija 1 – Uvodne razprave

Poskus razlage kriminalitete v tranzicijskih državah Srednje in Vzhodne Evrope

Alenka Šelih

Kriza (kriminološke) refleksije?

Benjamin Flander

Družbeno nadzorstvo in razredni boj

Zoran Kanduč

**Legitimnost institucij formalnega družbenega nadzorstva v času družbenoekonomske krize
v Sloveniji – izsledki empiričnega raziskovanja**

Gorazd Meško, Katja Eman in Maja Jere

10.30–11.00 Odmor

11.00–11.45 Sekcija 2

**Notranja protislovja kazenskopravnega odzivanja na gospodarsko kriminaliteto v
postmodernem kapitalizmu**

Matjaž Jager

Finančna kriza in finančna kriminaliteta

Bojan Dobovšek, Boštjan Slak

**Vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji – ko pomanjkanje
finančnih sredstev spodbudi ogrožanje okolja**

Katja Eman

11.45–12.00 Odmor

12.00–13.00 Sekcija 3

Vloga državnih regulatorjev in nadzornikov pri preprečevanju in odkrivanju finančne kriminalitete

Tanja Ahčan

Učinkovitost policistov pri preiskovanju kaznivih dejanj v času ekonomske krize

David Smolej

Delo policije na demonstracijah

Rok Pičinin

Slovensko zaporsko pravo v luči judikature Evropskega sodišča za človekove pravice

Lana Cvikl, Ana Oštir in Matjaž Ambrož

13.00–13.15 Odmor

13.15–14.00 Sekcija 4

Finančna kriza, mladi in kibernetška kriminaliteta

Igor Bernik

Vpliv gospodarske krize na kibernetško kriminaliteto z vidika teorije rutinskih aktivnosti

Aleksandar Ilievski

Vpliv spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov

Kaja Prislan

14.00 Sklepna razprava

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

***Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize –
kriminološke refleksije***

POVZETKI PRISPEVKOV

Poskus razlage kriminalitete v tranzicijskih državah Srednje in Vzhodne Evrope

Dr. Alenka Šelih, akademikinja SAZU in zaslužna profesorica Univerze v Ljubljani

Prispevek razčlenjuje teoretične poglede na vpliv družbenih sprememb na razvoj kriminalitete. Pri tem opozarja, da je več družbenih in pravnih sistemov v Evropi v 20. stoletju šlo skozi procese preobrazbe: prvo predstavljajo procesi demokratizacije po koncu 1. svetovne vojne, drugo enaki procesi po koncu 2. svetovne vojne, tretjo pa ti procesi konec sedemdesetih let, ko so padli nekateri avtoritarni sistemi (Španija, Portugalska, Grčija). Vendar nobeden od teh procesov ni bil tako vseobsežen kot spremembe, do katerih je prišlo v vzhodno- in srednjeevropskih državah po padcu socializma. Avtorica prikaže teoretične razlage teh procesov, na eni strani zahodnih avtorjev, (kamor prišteva tudi ameriške) in na drugi strani srednje- in vzhodnoevropskih avtorjev (z izjemo Rusije). Prikaže teoretične modele, na katere so se opirali zlasti zahodni pisci (Offe, Eisner, Joutsen, Karstedt, Los), kot so teorija modernizacije (Durkheim, Clinard), teorija priložnosti (Cohen-Felson) in teorija civiliziranja (Eliasa, Gottfredson-Hirschi). Nato pa prikaže stališča druge skupine piscev (Kossowska, Valkova, Levay), ki prav tako uporabljajo modele zahodne kriminologije, vendar vsi poudarjajo vseobsežnost in mnogo-vzročnost sprememb.

Avtorica sama se opredeli za multi-kavzalni model razlage, ki ga označi kot »pristop šoka«, saj so po njenem mnenju spremembe, do katerih je prišlo na vseh področjih družbenega in posameznikovega življenja, pomenile tako za družbo kot za posameznika šok, v katerem ne eden ne drugi nista mogla delovati tako, kot bi delovala v normalnih pogojih.

Ključne besede: kriminaliteta, države v tranziciji, Srednja in Vzhodna Evropa, multi-kavzalni model

Kriza (kriminološke) refleksije?

Dr. Benjamin Flander, docent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

»Bodite komenzurabilni ali pa izginite.«

J.-F. Lyotard

J.-F. Lyotard je že pred desetletji opozoril, da postmoderne »krizne« čase odločilno zaznamuje kriza družboslovne refleksije. Refleksija je v družbi postmodernega kapitalizma v zatonu – prosperira pozitivistično in utilitaristično (ekonomistično) mišljenje. Javna raba uma (mišljenje zaradi mišljenja) se – s Kantom rečeno – umika zasebni (instrumentalni) rabi uma, tj. sistemskemu mišljenju, ki se legitimira s pomočjo »velike pripovedi« o učinkovitosti (ta se je skoraj povsem stopila z metanarativom o emancipaciji). Znanstvena vednost bolj ali manj cirkulira le še po diktatu tržno-ekonomskih zakonitosti in je kot taka eden ključnih vzvodov politične in ekonomske oblasti (prosto po Foucaultu: ni oblasti brez vednosti). Drugi obraz krize refleksije je kriza univerze – ta ni več prostor refleksije, njeni cilji so pod udarom komercializacije in birokratizacije postali funkcionalni. Diplomant ni več nekdo, ki mu gre za družbeni napredek in emancipacijo; postal je proizvod, ki mora biti v prvi vrsti »uporabljiv« in »zaposljiv« (»Ne razmišljaj, bodi strokovnjak!«). Univerze/fakultete se, posledično, spreminjajo v bergle aktualnega režima družbene resnice in obstoječe distribucije moči v družbi. In tako naprej. Kriza postmodernega kapitalizma se je – tako Freitag – skoncentrirala v družbenih vedah in na univerzah. Zato je ravno univerza kraj strateškega pomena za človekovo prihodnost. Kaj ima vse to opraviti s kriminološko refleksijo? Vprašanje je retorično: to, kar dandanašnji velja za znanstveno vednost in univerzo nasploh, velja tudi za kriminologijo in kriminološke šole. Tudi kriminološka vednost se v družbi postmodernega kapitalizma legitimira s sklicevanjem na učinkovitost in uporabljivost. Refleksijo zločina in kazni izpodriva instrumentalna (pozitivistično-utilitaristična) kriminološka znanost, ki kooptira s tistimi procesi v družbi in na univerzi, ki so generator (in multiplikator) krize. Če parafraziramo Lyotarda: zdi se, da potrebujemo nov tip kriminološke refleksije, ki se ne bo opirala na »velike pripovedi«. Zanj bo moral biti značilen dvom, ki zadeva realnost (tj. antipozitivizem). Izhajati bo morala iz spoznanja, da je svet zločina in kazni kontingenten in naključen, da realnost tega sveta ni objektivna danost, da je proizvod diskurzov (da je torej le malo realna), in da je potemtakem mogoče (in treba) izumiti nove realnosti.

Ključne besede: postmoderna, družbena kriza, kriza refleksije, kriminologija.

Družbeno nadzorstvo in razredni boj

Dr. Zoran Kanduč, izredni profesor, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Katere so ključne implikacije tukajšnjega vstajniškega gibanja? Odgovor na to vprašanje bo ponudil izhodišče za razmislek o naravi osrednje dimenzije družbenega nadzorstva v postmodernem kriznem kontekstu, namreč razredne dominacije kapitala (na lokalni in globalni ravni). V zvezi s tem bo na kratko predstavljena dinamika razrednega boja od keynesovskega »zgodovinskega kompromisa« prek njegove krize – povzročene predvsem z radikaliziranim upiranjem delavstva in vznikom novih političnih gibanj, usmerjenih zoper identitetno (ali kulturno) zatiranje (npr. na podlagi spola, rase, etnične pripadnosti, seksualne usmerjenosti, organizacije zasebnega življenja ali življenjskega sloga) – do neoliberalne (in neokonservativne) kontrarevolucije, tj. reakcije vladajočih in njihovih podpornikov (z namenom restavracije »zdravih« kapitalističnih razmerij), katerih ekonomska, politična in ideološka moč se je konec šestdesetih let in v zgodnjih sedemdesetih letih znašla pod resnim vprašajem. V tukajšnjem prostoru je kontrarevolucija – z nedvomno močno (aktivno in pasivno) podporo – sovpadla z odcepitvijo od nekdanje širše domovine. Do opaznega in tudi otipljivega odpora zoper pogubne učinke tega globokega – ekonomskega, političnega/pravnega in ideološkega – prevrata pa je prišlo relativno pozno (prepozno?). Pomenljivo je, da so bili protagonisti upora bolj ali manj »navadni« ljudje, kalejdoskopsko mnoštvo ogorčenih posameznikov, ne pa etablirani razumniki (poklicna »vest naroda«). Beseda, ki je še posebej jasno in glasno odmevala na protestih, je zdaj bržkone znana že vsem: lopovi. In kaj je bilo ljudem ukradeno? Oh, cela vrsta pomembnih dobrin, npr. država, pravo, dostojanstvo in celo prihodnost (na katero so legle goste sence odplačevanja javnih in individualnih dolgov). Pa to sploh še ni vse. Ključna je najbrž oropanost, ki je pogoj *sine qua non* kapitalističnega zatiranja in izkoriščanja, tj. privacija, privatizacija, kraja skupnega predmetnega sveta, kar je pravzaprav temeljna značilnost neoliberalnega – »uničevalnega« (Klein) ali »plenilskega« (Harvey) – kapitalizma. To pa ima pomembne teoretske in praktične implikacije. Po eni strani se (z)brišejo ločnice med slabo ekonomijo (konvencionalno premoženjsko kriminaliteto, gospodarsko kriminaliteto, organizirano kriminaliteto in politično korupcijo v ožjem pomenu) in dobro ekonomijo. Podčrtajmo bistveno: normalna ekonomija je kriminalna. Škoda, ki jo rutinsko iztiska iz svojega gnilega črevesja (in ki vključuje celo pravcate humanitarne katastrofe), zdaleč presega negativne odboje kriminalitete, ki je tradicionalno zaposlovala kriminološke delavce. To pa implicira, da kaže kriminalitetno politiko dopolniti oziroma nadomestiti z razredno politiko, z razrednim bojem prodajalcev delovne sile. Težavna naloga? Brez dvoma, še zlasti če upoštevamo osupljivo pohlevnost in nebojevitost dandanašnjih hlapcev kapitala.

Ključne besede: družbeno nadzorstvo, razredni boj, postmoderna, ekonomska kriza

Kratka razprava o legitimnosti institucij formalnega družbenega nadzorstva v času družbenoekonomske krize v Sloveniji

Dr. Gorazd Meško, redni profesor in dekan, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Dr. Katja Eman, docentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Maja Jere, mlada raziskovalka in asistentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Izhajajoč iz dela *Zaupanje v pravosodje in legitimnost kazensko-pravosodnih institucij v Evropski uniji* (orig. *Trust in justice: Why it is important for criminal policy, and how it can be measured*) (Hough in Sato, 2011) je preučevanje legitimnosti policijske dejavnosti in pravosodnih institucij ključno na področju sodobne kriminologije in študij kazenskega pravosodja. Zaupanje v organe družbenega nadzorstva, predvsem policije, je še posebej izrazito in pomembno v sedanji dobi negotovosti, ekonomskih pretresov in posledičnih, negativnih, vplivov na vsa druga področja, kot so sociala, izobraževanje, kultura. Čeprav se je na začetku ekonomske krize v Evropi v letih 2009 in 2010 zdelo, da bo Slovenija le-to prebrodila brez hujših pretresov, je dogajanje v drugi polovici leta 2012 pokazalo ravno nasprotno. Tudi Slovenija se je znašla v vrtincu pretresov in splošnega družbenega nezadovoljstva, ki ga ravnanje vladajoče oblasti še dodatno potencira. Vse to pa nedvomno vpliva na splošno stališče državljanov o politiki in stanje v družbi, kar se posledično odraža tudi pri njihovem pojmovanju pravičnosti in poštenosti organov družbenega nadzorstva, zaznava njihove integritete in etičnega ravnanja ter prepričanju o njihovi učinkovitosti pri obvladovanju kriminalitete in nereda v družbi.

Pregled študij o legitimnosti v Sloveniji in svetu je pokazal, da je policija med organi formalnega družbenega nadzorstva najbolj pogosteje proučevana institucija, pri čemer je najbolj v ospredju legitimnost policijskega dela. Avtorji ugotavljajo, da je pomembno, da policija v okviru policijskega dela v skupnosti še naprej skrbi za ustvarjanje občutka varnosti (za kar zagotovo in preverjeno ni edina odgovorna) in krepí svojo prisotnost na terenu, saj oboje pozitivno vpliva na javno mnenje o policiji in njihovem delu. Pri splošnem zaupanju v vlado pa gre za veliko kompleksnejši pojav, na katerega vplivajo raznoteri dejavniki, bolje rečeno kombinacija dejavnikov, izven vpliva posamezne institucije družbenega nadzorstva. Z vidika kriminološkega raziskovanja se tako v okviru aktualnega dogajanja odpirajo novi izzivi, saj predvsem kritične kriminološke teorije ponujajo izhodišče za temeljit razmislek o trenutnih družbenopolitičnih vprašanjih. Poleg tega pa ne smemo zanemariti analiz zaznavanja in delovanja vlade ter njenih institucij, saj je trenutno zaupanje ljudi v policijo večje od zaupanja v vlado. V času, ko mora policija izpolnjevati zakonske naloge in varuje interese vladajočih elit, predmet nezadovoljstva lahko postane tudi sama; vprašanja o moralni kredibilnosti, distributivni in postopkovni pravičnosti, zakonitosti, etiki in integriteti ter legitimnosti slovenske politike se vrstijo in so predmet nedavnih protestov v Sloveniji.

Ključne besede: legitimnost, formalno družbeno nadzorstvo, družbenoekonomska kriza, Slovenija

Notranja protislovja kazensko-pravnega odzivanja na gospodarsko kriminaliteto v postmodernem kapitalizmu

Dr. Matjaž Jager, izredni profesor in direktor, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Sedanja ekonomsko-finančna kriza je po eni strani v veliki meri razgalila strukturne mehanizme, ki poganjajo najrazličnejše oblike gospodarske kriminalitete. Po drugi strani in povezano s tem, pa je čas krize idealen tudi za diagnosticiranje in analizo notranjih protislovij, ki prežemajo kazensko-pravno represivno odzivanje na te pojave.

V prispevku avtor naniza vrsto notranjih protislovij kazensko-pravnega odzivanja na gospodarsko kriminaliteto, od splošnega nasprotja med zahtevami po vedno večji učinkovitosti gospodarskih subjektov in pravni regulaciji, do protislovja med zahtevami po večji punitivnosti v javnosti, izplenom kazensko-pravnega sistema in izgubljanja zaupanja na vse strani. Tako v svetu kot v Sloveniji tovrstna vprašanja narekujejo in sprožajo premislek o temeljnih predpostavkah modela soočanja s povzročitelji tovrstne družbene škode. Še posebej je na mestu razmislek o dometu in možnem uspehu klasičnih kazensko-pravnih mehanizmov države, ki jih nekateri napačno vidijo kot edini učinkoviti imunski sistem družbe.

Ključne besede: gospodarska kriminaliteta, kazensko pravo, postmoderna kapitalizem

Finančna kriza in finančna kriminaliteta

Dr. Bojan Dobovšek, izredni profesor in prodekan, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru
Boštjan Slak, podiplomski študent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Kritična kriminologija v določenem nasprotju s paleto ostalih ved razloge in vzroke trenutne finančne krize vidi v deviantnem vedenju bančnega sektorja, gradbenega sektorja, energetskega sektorja in ostalih podobnih sektorjev z zmožnostjo (ne)formalnega vplivanja. Prispevek tako preko metaanalize tujih in domačih virov (pri čemer črpa iz spoznanj marsikaterih avtorjev, katerih ideje prepogosto ostajajo le branje zainteresiranih redkih) predstavlja teoretične poglede in izhodišča nekaterih avtorjev kritične kriminologije (pa tudi določenih avtorjev nekriminološke stroke). Ti za dobo postmoderne in neoliberalizma menijo, da kapitalizem in z njim povezane vrednote povzročajo rojstvo in razvoj izredno nevarnih oblik finančne kriminalitete, prav slednja pa je vzrok finančnim krizam. Opazen je namreč izredno zmanjšan (če ne kar neobstoječ) nadzor nad (tako javnimi kot zasebnimi) institucijami, podjetji in organizacijami, ki upravljajo z velikim kapitalom oziroma vrednostmi. Odsotnost nadzora posledično povzroča nekontrolirano, tvegano ter tudi deviantno vedenje omenjenih institucij. Gre torej za vedenje, ki ga lahko smatramo kot finančno kriminaliteto najmočnejših slojev in akterjev družbene lestvice. V tandemu s finančno kriminaliteto se pojavljajo vprašljive vodstvene, strokovne in moralne kompetence zaposlenih na ključnih položajih institucij, ki krojijo človeško družbo. V kontrastu s trenutnimi populističnimi ukrepi proti finančni krizi, ki zdravijo simptome in ne bolezni, članek osvetljuje probleme, ki si zaslužijo pozornost, v kolikor želimo ustrezno sanirati nastalo stanje. Članek je namenjen tako širši družbi kot tudi tistim, katerim je naloženo razvijanje ukrepov proti finančni krizi.

Ključne besede: finančna kriminaliteta, finančna kriza, sistemska korupcija, socialne mreže, klientelizem

Vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji – ko pomanjkanje finančnih sredstev spodbudi ogrožanje okolja

Dr. Katja Eman, docentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Podobno kot pri drugih oblikah kriminalitete, so razlogi za storitev ekološke kriminalitete zelo različni; Cohen (1998) v to skupino uvršča nenamerna dejanja, s ciljem pridobiti finančno korist, kot tudi dejanja iz malomarnosti ali nepoznavanja zakonodaje. In ravno dobiček, tako imenovano izogibanje stroškom, ki jih terja okoljevarstvena zakonodaja, ali dejanski zaslužek zaradi prodaje naravnih virov, je postal primarni razlog za storitev ekološke kriminalitete ter povzroča ogrožanje in uničevanje okolja.

V Sloveniji se je še leta 2010 kljub prvim primerom zapiranja industrijskih obratov in odpuščanja delavcev zdelo, da svetovna ekonomska kriza ne bo imela tako hudih posledic kot ponekod v Evropi, pa vendar je situacija v letih 2012 in 2013 precej drugačna. Pregled kriminalitetne statistike slovenske policije v obdobju zadnjih petih let, od 2008 do 2012, pokaže porast posameznih kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine, kot so obremenjevanje in uničevanje okolja (ilegalno odlaganje odpadkov), nezakonit lov in uničevanje gozdov. Ob omenjenih številkah in povečanemu številu medijskih objav o tatvinah živali in kmetijskih pridelkov v zadnjih treh letih se poraja vprašanje, ali pomanjkanje finančnih sredstev dejansko vpliva na porast posameznih dejanj ekološke kriminalitete. Analiza opravljenih razgovorov s predstavniki institucij družbenega nadzorstva (policisti in kriminalisti, občinski redarji, lovski in ribiški inšpektorji) in lovci pokaže porast števila zaznanih kršitev zoper okolje, kot so krivolov, ilegalno odlaganje odpadkov, ribolov brez dovoljenja ter tatvine lesa (lahko tudi drv iz gozda ali z domačih dvorišč), živali in kmetijskih pridelkov z njiv ali zelenjave kar z domačega vrta. Če k temu dodamo še primere opustitve dolžnega ravnanja predstavnikov države, ko poskušajo z razprodajo slovenskih državnih gozdov in poskusom privatizacije vodnih virov v Sloveniji »povečati državno premoženje«, se odgovor na zastavljeno vprašanje poraja kar sam. Resda bi za dejansko ugotavljanje vpliva ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji bila potrebna obširnejša študija, ki bi vsebovala analizo različnih dejavnikov, pa vendarle lahko povzamem, da analiza posameznih primerov v državi, pregled kriminalitetne statistike in opravljeni razgovori s predstavniki družbenega nadzorstva, ki se s pojavi ogrožanja okolja srečujejo skoraj dnevno v okviru svojega dela, kažejo na verjetnost povečanja ogrožanja okolja zaradi pomanjkanja finančnih sredstev tako pri posamezniku kot tudi pri lastnikih tovarn ali državi.

Ključne besede: ekonomska kriza, ogrožanje okolja, ekološka kriminaliteta, Slovenija

Vloga državnih regulatorjev in nadzornikov pri preprečevanju in odkrivanju finančne kriminalitete

Tanja Ahčan, doktorska študentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Finančna kriza je razkrila številna odklonska ravnanja udeležencev globalnih finančnih trgov ter odprla množico kompleksnih pravnih in dejanskih vprašanj glede regulacije in nadzora finančnih trgov kot tudi uspešnosti kazenskega pregona odgovornih. V prispevku avtorica obravnava pozitivnopravno ureditev delovanja regulatorjev in nadzornikov finančnih trgov v Republiki Sloveniji, to je Banke Slovenije, Agencije za trg vrednostnih papirjev in Agencije za zavarovalni nadzor. Predstavljene so naloge, pristojnosti in ukrepi vseh treh finančnih regulatornih in nadzornih institucij, predvsem z vidika možnosti preprečevanja in odkrivanja finančne kriminalitete.

Prispevek je teoretične narave, na podlagi deskriptivne analize *de lege lata* področja delovanja državnih finančnih nadzornikov in regulatorjev, ki vključuje več pravnih področij, od državnopravne oziroma upravne ureditve, civilnega in gospodarskega prava do uporabnosti na kazenskopravnem področju.

Nadzor in regulacija finančnih trgov v Republiki Sloveniji temeljita na pravilih evropske zakonodaje in dobre prakse, ki jo oblikujejo mednarodne finančne institucije. Vprašanje šibkosti regulacije in nadzora, kar je razkrila finančna kriza, torej ni normativno vprašanje ali problem neustrezne strokovnosti in usposobljenosti posameznega nacionalnega regulatorja. Upoštevati je treba, da gre pri kaznivih ravnanjih udeležencev finančnih trgov za kriminaliteto belega ovratnika, vodilnih oseb finančnih lobijev. Slednje napeljuje na zaključek, da gre pri neaktivnostih državnih nadzornikov bolj za vprašanje političnih in tudi kriminalnopolitičnih odločitev.

Problematika delovanja finančnih regulatorjev in nadzornikov v naši državi po izbruhu finančne krize je bila predvsem predmet razprav ekonomistov. Zaradi potrebe po morebitnih preišljenih reformah, predvsem v smislu preventivne vloge na področju finančne kriminalitete, pa je nujno, da se delovanje in ukrepanje regulatorjev celovito obravnava tudi s pravnega in političnega vidika, k čemur stremi tudi avtorica prispevka.

Ključne besede: finančna kriza, finančna kriminaliteta, regulacija, nadzor

Učinkovitost policistov pri preiskovanju kaznivih dejanj v času ekonomske krize

David Smolej, doktorski študent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Ekonomska kriza je do določene meje prizadela tudi slovensko policijo, predvsem na področju človeških virov, ki se ob upokojevanju policistov ne nadomeščajo. Ker je odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj ena od temeljnih nalog policije in jih je v času ekonomske krize še več, je pomembno, da policija postopa strokovno, zakonito in tudi učinkovito. Za ugotavljanje učinkovitosti dela policije se največkrat uporablja metoda DEA (Data Envelopment Analysis), ki pomeni linearno programiranje, kjer je meja učinkovitosti določena na podlagi linearne kombinacije, ki povezuje vrsto opazovanj z najboljšim rezultatom. Do raziskav, ki so jih s to metodo na populaciji policije opravili nekateri avtorji, smo se opredelili kritično, sami pa smo za potrebe tega prispevka uporabili drugačen pristop. Ker nas je zanimalo, ali lahko splošno trdimo, da so policisti učinkoviti takrat, kadar je odstotek preiskanih kaznivih dejanj visok, smo primerjali statistične podatke policije s tožilstvom in sodišči. Ker je učinkovitost policistov pri preiskovanju kaznivih dejanj odvisna od nadaljnjih ukrepov tožilca, smo ugotavljali razlike med preiskanoštvom kaznivih dejanj policistov in odstotkom podanih obtožnih predlogov tožilcev. Ugotovili smo, da se je v proučevanem obdobju od leta 2007 do 2011 nekoliko povečal odstotek preiskanih kaznivih dejanj za 3,2 %, vendar smo ob primerjavi s statističnimi podatki tožilstva ugotovili, da se je odstotek podanih obtožb s strani tožilcev zmanjšal za 0,4 % ob dejstvu, da se je povečalo število odstopov od pregona s strani tožilcev za 16,6 % (običajno zaradi pomanjkanja dokazov). Zaradi tega sklepamo, da je kljub na videz visoki policijski preiskanoštvu kaznivih dejanj, dejanski učinek na tožilstvu manjši. Predlagamo podajo kazenske ovadbe zoper znanega storilca samo takrat, kadar imamo dovolj pravno veljavnih dokazov. Policijska statistika ne more biti merilo učinkovitosti in uspešnosti, saj je pravi pokazatelj primerjava s statističnimi podatki tožilstva in sodišč. Ker mora policija izvajati veliko ukrepov v predkazenskem postopku, po novem z manjšimi finančnimi in kadrovske viri, so se na to že odzvali odgovorni in spremenili zakonodajo, poenostavili postopke in zmanjšali administrativne ovire. Učinkovitost teh ukrepov bomo lahko preverili pri nadaljnjem raziskovanju.

Ključne besede: Policija, tožilstvo, ekonomska kriza, preiskanoštvo, kaznivo dejanje

Delo policije na demonstracijah

Rok Pičinin, doktorski študent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Povzetek

Demonstracije oziroma javni shodi so značilna oblika izražanja ljudi o stanju v državi. Pravica do demonstracij je v naši državi kot tudi v drugih demokratičnih državah ena temeljnih, z ustavo opredeljenih pravic. V skladu z 42. členom Ustave Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91 do 69/04) je zagotovljena pravica do mirnega zbiranja in do javnih zborovanj. Vsakdo ima pravico, da se svobodno združuje z drugimi, pri tem so zakonske omejitve teh pravic dopustne, če to zahteva varnost države ali javna varnost ter varstvo pred nalezljivimi boleznimi. V prispevku avtor poskuša opisati delo policije na demonstracijah oziroma javnih shodih. Delo policije na demonstracijah oziroma javnih shodih poteka v skladu s pooblastili, na podlagi ustave in zakonov, kot so npr. Zakon o policiji, Zakon o javnih zbiranjih itd. Varovanje na demonstracijah oziroma javnih shodih je še posebej odgovorna naloga policije. Naloga zahteva pravilno oceno stanja, po potrebi načrt varovanja, pravilno in hitro ukrepanje ter delovanje na podlagi zakona oziroma zakonskih pooblastil.

Ključne besede: demonstracije, javni shodi, varovanje, pooblastila

Slovensko zaporsko pravo v luči judikature Evropskega sodišča za človekove pravice

Lana Cvikel, dodiplomska študentka, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

Ana Oštir, dodiplomska študentka, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

Dr. Matjaž Ambrož, izredni profesor, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

»Razmere nemara res niso bile optimalne, vendar boljših znotraj danih proračunskih omejitev ni bilo mogoče zagotoviti« je pogost zagovor vlad, kadar so soočene z očitkom, da niso poskrbele za ustrezne bivalne pogoje v zaporih. Izgovor se nemara zdi še priročnejši v času ekonomske krize, s katero se vlade po večini spopadajo tudi ali predvsem z omejevanjem javne porabe. Vendarle pa takšne ali drugačne proračunske omejitve ne bi smele biti izgovor za zaporske razmere, ki kršijo elementarno človekovo dostojanstvo in pravice. Na normativni ravni je to že dolgo nesporno (Evropska zaporska pravila, izrecno tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), med drugim v zadevi Mandić in Jović proti Sloveniji), v praksi pa je seveda predmet polemik, kako določneje opredeliti tisto elementarno človekovo dostojanstvo, ki ga mora država zagotoviti zaporski populaciji ne glede na proračunske omejitve.

Pomembno vlogo pri vsebinskem izpolnjevanju minimalnih standardov, ki jih morajo države v svojih zaporih zagotoviti, je v zadnjih letih odigralo ESČP. Jedro relevantne judikature se nanaša na razlago 3. člena Konvencije (prepoved mučenja, nečloveškega in ponižujočega ravnanja), vendar pa se kot čedalje pomembnejše kažejo tudi pravica do zasebnega in družinskega življenja (8. člen), ki se uresničuje tudi z dovolj širokimi možnostmi korespondence in obiskov, nadalje svoboda izražanja (10. člen), ki vključuje tudi pravico do stikov z mediji in javno izražanje kritik zaporskega osebja, pravica do izpovedovanja vere ali prepričanja (9. člen) in nenazadnje pravica skleniti zakonsko zvezo in osnovati družino (12. člen), vključno s pravico postati biološki starš. Avtorji v prispevku analiziramo judikaturo ESČP zlasti z vidika položaja zaprtih oseb v Sloveniji, pri čemer skušamo ugotoviti, katera so tista kritična mesta v slovenskem zaporskem pravu in praksi, ki bi lahko bila podlaga za nadaljnje obsodbe Slovenije pred tem sodiščem.

Ključne besede: zapor, pravo, Evropsko sodišče za človekove pravice

Finančna kriza, mladi in kibernetška kriminaliteta

Dr. Igor Bernik, docent in prodekan, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

V razvitem svetu je v zadnjih letih zaradi posledic finančne krize zaposlitev težko obdržati, še težje pa dobiti. Najbolj izpostavljena skupina so mladi, ki z obilico znanja zaključujejo izobraževanja, na trgu dela pa ni ustrezne perspektive.

Obilica znanja in neustrezna perspektiva pa mlade v iskanju priložnosti zaslužka hitro postavi v položaj, da postanejo žrtve kibernetških prevar, saj s pridobljenim znanjem in spretnostmi veliko časa preživijo v kibernetškem prostoru, ne zavedajo pa se tveganj, ki sta jih razvoj in tehnologija prinesla. Zaradi omenjenega vpliva finančne krize pa se pogosto zgodi tudi, da se strokovnjaki, ker ne dobijo ustrezne zaposlitve, podajo na drugo stran zakona in se pridružijo skupinam, ki se kot storilci ukvarjajo s kibernetško kriminaliteto.

Prispevek predstavlja vplive finančne krize na povečanje kibernetške kriminalitete v evropskem prostoru in grožnje, ki zaradi omenjenih dejavnikov vplivajo predvsem na mlade odrasle osebe. Posebej je izpostavljeno izhodišče, da kibernetška kriminaliteta ni tehnično vprašanje, pač pa je povezana predvsem s kulturo uporabnikov.

Ključne besede: finančna kriza, mladi, kibernetška kriminaliteta, storilci

Vpliv gospodarske krize na kibernetško kriminaliteto z vidika teorije rutinskih aktivnosti

Aleksandar Ilievski, doktorski študent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) je v zadnjem času postala zelo pomemben del našega življenja. Povečanje uporabe IKT, odsotnost kontrole, gospodarska nestabilnost in neozaveščenost ljudi glede spletnih nevarnosti omogočajo zelo lepo priložnost za razvoj spletnih škodljivih dejanj. V takšnih razmerah ljudje z uporabo svojih računalniških veščin in sposobnosti uporabljajo kibernetški prostor za uresničevanje svojih nelegalnih ciljev.

Prispevek poskuša s pomočjo »teorije rutinskih aktivnosti« odgovoriti na vprašanja »Ali, zakaj in kako je globalna gospodarska kriza prispevala k dvigu prevalece kibernetške kriminalitete?«. V skladu s to teorijo je verjetnost napada v kibernetškem prostoru odvisna od motiviranosti storilca, ranljivosti žrtev in učinkovitosti kontrole nad tem prostorom. Prispevek ugotavlja, da poleg povečanega motiva pri kibernetških storilcih v času krize postajajo uporabniki spletnih storitev vse bolj ranljivi na številne spletne goljufije in prevare ter okužbe s škodljivimi nezaželenimi programi, ki so v zadnjem času postali najbolj priljubljeno orožje storilcev. Specifični vizualni prostor, mednarodna razsežnost in kreativni razvoj kibernetške kriminalitete predstavljajo velik izziv za organe pregona. Ti organi se v času krize soočajo s pomanjkanjem finančnih sredstev, ki so nujno potrebna za uspešno zagotavljanje zaščite državljanov. V zadnjem delu prispevka je podan pregled razvoja kibernetške kriminalitete v času gospodarske krize, pri čemer je opaženo drastično povečanje tovrstne kriminalitete v tem obdobju.

V teh kriznih časih je večja ozaveščenost uporabnikov o pojavnih oblikah in potrebi po ustrezni zaščiti ključnega pomena, in sicer z namenom, da uspešno vplivajo tako na zmanjševanje svoje ranljivosti kot na zmanjševanju škode, povzročene s tovrstnimi dejanji.

Ključne besede: kibernetška kriminaliteta, gospodarska kriza, teorija rutinskih aktivnosti, organi pregona, motivacija, ranljivost

Vpliv spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov

Kaja Prislan, doktorska študentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru

Prispevek obravnava dinamiko protestnih gibanj v kontekstu tehnologije in spletnih storitev. Množična gibanja so se v zadnjem desetletju zaradi vpliva sodobne tehnologije spremenila v strukturi, organizaciji, komunikaciji in razširjenosti. Splet je še posebej vplival na informiranost in ozaveščenost ljudi, kar je temeljni pogoj za podporo določene ideje. Primeri iz prakse kažejo, da se pri organizaciji aktivističnih organizacij in kolektivnih akcij najpogosteje izkoriščajo spletna socialna omrežja. Primarno se uporabljajo za širjenje idej, sporočil in pozivov ter rekrutiranje podpornikov, kar vpliva na kolektivno zavest in povezanost decentraliziranih uporabnikov. Ker je tehnologija postala integriran del množičnih gibanj, so se v zadnjih letih pogosto pojavljale ideje po njenem strožjem nadzoru ali celo prepovedi, vendar je to neprimeren odziv, saj je uporaba tehnologije in spleta temeljna človekova pravica, hkrati pa omejitve ne vplivajo na zaviranje kolektivnih akcij. Varnostni organi so v nekaterih primerih izkoriščali prednosti tehnologije in spleta pri nadzoru aktivistov, kar se je izkazalo kot učinkovit način napovedovanja dogodkov. Raziskava o vplivu spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov v Sloveniji je pokazala, da je pri organizaciji slovenskih protestov veliko vlogo odigralo omrežje Facebook, predvsem pri širjenju protestnih sporočil in pri pozivanju ljudi k aktivni udeležbi. Prav tako se je uporabljal za organizacijo aktivnih podpornikov, med splošno populacijo pa kot vir informiranja o preteklih in prihodnjih dogodkih. Z analizo podatkov in strokovnih virov pa negativnega vpliva na dinamiko socialnih gibanj in kolektivnih akcij nismo zaznali. Čeprav je splet pomemben dejavnik, je pri pojasnjevanju socialnih gibanj potrebno razumeti širši družbeni kontekst in prave vzroke množičnih pojavov.

Ključne besede: socialna gibanja, Slovenija, socialni mediji, Facebook

NACIONALNA KRIMINOLOŠKA KONFERENCA

Kriminaliteta, nered in družbeno nadzorstvo v času ekonomske krize – kriminološke refleksije

AVTORSKO KAZALO

A

Ahčan Tanja 15

Ambrož Matjaž 18

B

Bernik Igor 19

C

Cvikl Lana 18

D

Dobovšek Bojan 13

E

Eman Katja 11, 14

F

Flander Benjamin 9

I

Ilievski Aleksandar 20

J

Jager Matjaž 12

Jere Maja 11

K

Kanduč Zoran 10

M

Meško Gorazd 11

O

Oštir Ana 18

P

Pičinin Rok 17

Prislan Kaja 21

S

Slak Boštjan 13

Smolej David 16

Š

Šelih Alenka 8